

خطا احام

به روایت ۶ گفت وگوی بنیانگذار جمهوری اسلامی در پاریس

فرهیختگان، پاییز ۵۷ در سست در روزهایی که نهضت اسلامی مردم ایران روزهای اوج خود را سپری می کرد، تبیین ایده جایگزین برای حکومت بعدی بیش از هر چیز ضروری می نمود. بر همین اساس نگاهی کوتاه به گفت‌وگوهای مطبوعاتی و سخنرانی‌های حضرت امام نشان می دهد که ایشان در این مقطع بیش از هر چیز به روشن کردن ابعاد حکومت اسلامی موردنظر می‌پردازند؛ ابصادی چون نوع نگاه به آمریکا، جایگاه زنان و اقلیت‌ها در حکومت، نحوه تعامل با جبهه ملی، نوع مواجهه با قراردادهای بین‌المللی منعقدشده در رژیم پهلوی، مساله فروش نفت و... که همگی در این مقطع طی گفت‌وگوهایی فشرده و پی‌درپی با رسانه‌های بین‌المللی هفته‌رفته آشکار می‌شوند. در این میان گذشت زمان برخی را به فکر ارائه قرائت‌هایی متفاوت از آنچه در عالم واقع جریان داشت، انداخت و تعبیری چون «گفتمان نوفل لوشاتو» و «امام پاریس» وارد ادبیات سیاسی کشور کرد. بر این اساس «فرهیختگان» مهم‌ترین خطوط فکری و رئوس مواضع بنیانگذار انقلاب اسلامی ایران در این برهه را مورد بازخوانی قرار داد تا امکان قصاوت دقیق‌تر در این‌باره فراهم آید.

زنان آزادی خود را در پوشش اسلامی یافته‌اند

مصاحبه با الزابت تارکود خبرنگار روزنامه گاردین/ ۱۰ آبان ۵۷

حضرت آیت‌الله به مدت طولانی از سیاست‌های شاه انتقاد کرده‌اند، در چه حدودی سیاست‌های خود ایشان نسبت به موارد زیر، با سیاست‌های شاه فرق خواهد کرد؟
(الف) اجتماعی: آیا قوانین اسلامی به مسورد اجرا گذارده می‌شود؟ و چه فرقی در زندگی روزمره نسبت به قوانین حاضر پیش خواهد آمد؟ در تحت لوای حکومت اسلامی، آیا حضرت آیت‌الله می‌توانند به طور دقیق‌تر این مفهوم را شرح دهند که آیا زن‌ها قادر خواهند بود به‌طور آزادانه بین حجاب و لباس غربی حق انتخاب داشته باشند؟ آیا سینماها می‌توانند به وجود خود ادامه دهند؟ اگر آری، چگونه فیلم‌ها انتخاب خواهند شد؟ آیا مشروبات الکلی ممنوع خواهد شد؟ در آخر آیا ایران، یک عربستان سعودی یا لیبی دیگر خواهد شد؟

(ب) دفاع و خارجه و نفت: حضرت آیت‌الله به‌طور دائم، نقش خارجی‌ها را مورد انتقاد قرار داده‌اند، به طور اخص آمریکا را. در ایران به‌طور دقیق چگونه تغییراتی شما مایلید در رابطه با نفوذ خارجی در صادرات نفت و واردات و خرید اسلحه ببینید؟

(ج) امنیت داخلی: ساواک در اصل برای تضمین امنیت داخلی علیه تحریکات داخلی به وجود آمد. آیا آیت‌الله ساواک را منحل خواهند کرد؟ و اگر چنین است، چه نیروهایی را در نظر دارید که جانشین نیروهای امنیتی بنمایید؟

(الف) اجرای حدود در اسلام، موکل به تحقق شرایط و مقدمات بسیار است و باید جهات بسیاری را از روی کمال عدالت و توجه به اینکه اسلام در کلیت خود اجرا گردد، در نظر گرفت. اگر این امور در نظر گرفته نشوند، ملاحظه خواهد شد که مقررات اسلامی کمتر از هر مقررات دیگری خشونت آمیز است. زنان در انتخاب فعالیت و سرزوش و همچنین پوشش خود با رعایت موازین آزادند. و تجربه کنونی فعالیت‌های ضد رژیم شاه نشان داده است که زنان بیش از پیش آزادی خود را در پوششی که اسلام می گوید یافته‌اند. ما با سینماهایی که برنامه‌های آنها فاسد کننده اخلاقی جوانان و مخرب فرهنگ اسلامی باشد مخالفیم. اما با برنامه‌هایی که تربیت کنند و به نفع رشد سالم اخلاقی و علمی جامعه باشد موافق هستیم. از مشروبات الکلی و الکلیسم و سایر مخدرات که مضر به حال جامعه می‌باشند، جلوگیری خواهد شد. حکومت جمهوری اسلامی مورد نظر ما، با هیچ یک از رژیم‌های مزبور (عربستان سعودی و لیبی) منطبق نخواهد بود.

(ب) روابط ما با تمام خارجی‌ها براساس اصل احترام متقابل خواهد بود. در این رابطه، نه به ظلمی تسلیم می‌شویم و نه به کسی ظلم خواهیم کرد. و در زمینه تمام قرارداده‌ا، ما بر اساس مصالح سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ملت خودمان عمل خواهیم کرد.

(ج) بله، ما ساواک و تمامی سازمان‌های امنیتی ضد مردمی را منحل خواهیم کرد. آگاهی مردم و مشارکت و نظارت و همگامی آنها با حکومت منتخب خودشان، خود بزرگ‌ترین ضمانت حفظ امنیت در جامعه خواهد بود.

حضرت آیت‌الله خواهران سرزنگونی رژیم سلطنتی موجود و جانشین شدن یک جمهوری هستید چه نوع جمهوری در نظر دارید؟ مثل سیستم آمریکایی یا فرانسوی؟
ما خواهان استقرار یک جمهوری اسلامی هستیم و آن حکومتی است متکی به آرای عمومی. شکل نهایی حکومت با توجه به شرایط و مقتضیات کنونی جامعهٔ ما، توسط خود مردم تعیین خواهد شد.

همهٔ احزاب آزاد خواهند بود مگر آنکه مخالف مصالح ملت باشد

مصاحبه با خبرنگار فرانسی/ ۷ بهمن ۱۳۵۷

در محدودهٔ یک جمهوری اسلامی قشون چه خواهد شد؟ آیا کماکان از مدرنترین وسایل برخوردار خواهد شد؟

البته ما ارتش لازم داریم، و با استقرار جمهوری اسلامی باید ارتش قوی باشد اما به نفع مردم. ارتش باید در خدمت ملت باشد و نه در خدمت اجانب و برای سرکوبی ملت. تاکنون ارتش را طوری انتخاب کرده بودند که کارش سرکوبی ملت بود. تنی چند از فرماندهان خائن به سود اجانب عمل می کردند؛ اینان که کنار پروند ارتش در خدمت ملت درخواهد آمد و از مدرنترین وسایل برخوردار خواهد بود. البته از وسایل مدنی که به درد ارتش بخورد نه اینهایی که فعلا به درد مستشاران آمریکایی می خورد و بس.

چه رفتاری در برابر سرمایه‌گذاری‌های فرانسه و قراردادهایی که با فرانسه امضا شده است اتخاذ خواهید کرد؟

این امور راجع به دولت آینده است. البته قراردادهایی که به نفع ملت باشد محترم [است] و آنچه به ضرر ملت باشد ملغی خواهد شد. فکر نکندیک که چون من در فرانسه هستم قدمی به نفع فرانسه که به ضرر ملت خودمان باشد بردارم. فرانسه هم مثل سایر کشورهاست، من به مبارزهٔ خود در هر کجا که باشد ادامه می‌دهم؛ فرانسه و جای دیگر ندارد. البته فعلا از فرانسه ـ شخصا ـ متشکرم.

آیا شما این فرض را مورد بررسی قرار داده‌اید که خود مسئولیت جمهوری اسلامی را برعهده بگیرید؟ در چه حدود و با چه شرایطی؟

خیر؛ من مسئولیت ریاست جمهوری را به عهده نمی‌گیرم. کار من هدایت آنهاست.

شما در پنجشنبهٔ گذشته احتمال حوادث وحیمی را هنگام ورود خود به تهران دادید. حوادث ساعات اخیر موید این بیم هست؟

تا این رژیم هست و تا این دولت غاصب سر کار است این احتمال‌ها را می‌دهم. وقتی این دولت برود اوضاع آرام می‌شود، شخص من مطرح نیست، من از خدا می‌خواهم تا در برابر ملت به شهادت برسم و در کنار آنها کشته شوم. من بارها گفته‌ام که من با یک شخص عادی یکی هستم.

جمهوری اسلامی، آیا طور که شما در نظر دارید، بر پایهٔ چند حزبی خواهد بود؟ و آیا گرایش‌های مذهبی دیگر و غیرمسلمان، محترم شمرده خواهد شد؟

همهٔ احزاب در ایران آزاد خواهند بود مگر آنکه مخالف با مصالح ملت باشد؛ در آن صورت از فعالیت آنها جلوگیری می‌شود. لکن اظهار عقاید آزاد است. اقلیت‌های مذهبی نیز همه محترم هستند و حقوق آنان در اسلام و جمهوری اسلامی محفوظ است.

هیچ کس نقش «سپا» را در استقرار رژیم شاه و نگاه داشتن و حفظ دولت بختیار انکار ندارد. در این شرایط چگونه می‌توان مانع یک عمل نظامی قهرآمیز تحت رهبری آمریکا شد؟

به همان ترتیب که شاه از بین رفت ارادهٔ ملت بر همهٔ مشکلات غلبه خواهد کرد. و ارتش، غیر از چند نفر از سران آن، از مردمند و با ما هستند.

بعضی می‌گویند شما غرب را به لرزه درآورده‌اید. آیا ما غربی‌ها حق داریم از شما بترسیم؟

اما اینکه می‌گویند غرب به لرزه درآمده، اگر از این لحاظ است که ما مطلب حقی گفته‌ایم و به این مناسبت قلب مردم غرب را به لرزه انداخته است، مایهٔ ترس نیست؛ مایهٔ امید است. غرب باید امیدوار باشد که ملتی برای گرفتن حق خود، اینچنین قیام کرده است. بله، ممکن است دولت‌های غربی که احتمال می‌دهند منافع‌شان به خطر افتاده است خوف داشته باشند لکن اگر با عدالت رفتار کنند خوف‌شان بی‌جاست. ایران هم با آنان به عدالت رفتار خواهد کرد. برخی از رسوم اسلامی مانند حجاب اجباری رها شده است. آیا در جمهوری اسلامی از نو اجباری خواهد شد؟

حجاب به معنای متدوال میان ما، که اسمش حجاب اسلامی است، با آزادی مخالفتی ندارد؛ اسلام با آنچه خلاف عفت است مخالفت دارد. و ما آنان را دعوت می‌کنیم که به حجاب اسلامی روآورند. و زنان شجاع ما دیگر از بلاهایی که غرب به‌عنوان تمدن به سرشان آورده است به ستوه آمده‌اند و به اسلام پناهنده شده‌اند.

سیاست

با روش آشتی و بینابینی مخالفم و از اول هم مخالف بودم

مصاحبه باخبرگزاری فرانسه/۲۳ آبان ۵۷

شما آقای مهندس بازرگان را به حضور پذیرفتید و آقای دکتر کریم سنجابی نیز به پاریس می‌آید؛ و گفته می‌شود آیت‌الله شیرازی (سیدمحمد شیرازی) هم خواهد آمد. معروف است که همهٔ اینها هوادار سیاست آشتی هستند. آیا شما به این سیاست ملحق می‌شوید؟ آیا فکر می‌کنید در میان مخالفان سیاسی، جبههٔ ملی و دیگران، مردانی با وزن و اعتبار کافی برای جانشینی این دولت وجود دارد؟

من با روش آشتی و بینابینی مخالفم و از اول هم با این روش مخالف بودم. علت هم آن است که این کار نه رژیم شاه را از بن بست خارج می‌کند. چراکه علت در بن بست قرار گرفتنش برنامه‌هایی است که مأمور اجرایشان بوده است ـ و نه از فشار و اختناق و کشت و کشتار می‌کاهد. اگر همه به‌طور روشن و قاطع این موضع را اتخاذ کنند که رژیم ششاه باید برود، دیگر رژیم ناگزیر می‌شود سیاست خسته کردن را از راه کشتارهای مستمر و روش‌های تازهٔ فشار و اختناق کنار بگذارد و پیروزی ملت نزدیک‌تر می‌شود. کسانی که لیاقت سرنگون کردن این رژیم را داشته باشند، البته با این کار خود ثابت می‌کنند که توانایی ادارهٔ کشور را نیز دارند.

در غرض فکر می‌کنند که رفتن شاه یک خلأ خطرناک به وجود می‌آورد. آیا می‌توانید سازش موقتی را با این سلسله، شاه یافرنده‌ش، به شرط آنکه واقعا سلطنت کند و نه حکومت، مورد توجه قرار دهید؟

این خلأئی که شما از آن صحبت می‌کنید هم اکنون وجود دارد؛ و مشخصهٔ رژیم‌هایی نظیر رژیم شاه، این است که کشور را میان بن بست و خلأ نگاه می‌دارند و کشور را به خرابی و تباهی می‌برند. برای خارج شدن از بن بست و خلأ باید این رژیم جای خود را به رژیمی بسپارد که مبعوث ملت مسلمان باشد.

مسلم است که رژیم در پی آشتی است و جدادر آرزوی بازگشت شما به ایران است. [۳] آیا شما به طور قطعی این امر را تا وقتی شاه در ایران است منتفی می‌دانید؟

تا وقتی شاه در ایران است، من به ایران باز نمی‌گردم.

شما قدرت‌های بزرگ را محکوم می‌کنید. این امر، این احساس را برانگیخته است که شما سرسخت و آشتی ناپذیرید. آیا نمی‌توانید در این محکومیت، محض اطمینان به افکار عمومی غرب که با قیام مردم کشور شما همدردی می‌کنند، تخفیف قائل بشوید؟

من دولت‌های بزرگ را در تجاوز به حقوق مردم کشور محکوم می‌کنم، و نه مردم این کشورها را. از مردم غرب که ازیقام مردم ایران حمایت می‌کنند اظهار سپاسگزاری کرده و می‌کنم.

از قرار، ترجیح شما یک جمهوری اسلامی است. از قول شما گفته‌اند که کار رژیم سلطنتی به استبداد می‌کشد، با وجود این هستند رژیم‌های جمهوری اسلامی که از بعضی از رژیم‌های سلطنتی استبدادی ترند. در این باره چه نظری دارید؟

دولت‌های استبدادی را که وجود دارند نمی‌توان حکومت اسلامی خواند تا شما بتوانید سلطنتی آن را با جمهوری آن مقایسه کنید. رژیم اسلامی با استبداد جمع نمی‌شود. آن رژیم‌های جمهوری هم که استبدادی هستند در اسم جمهوری هستند و در محتوا سلطنتی. آیا شما به‌طور دائم از همکاری مشاوران لایق که شما را در اتخاذ یک سیاست واقع بینانه در زمینهٔ مسائل اقتصادی و سیاسی کمک کنند، برخوردارید؟

در کشور ایران، افراد لایق بسیار وجود دارند. رژیم حاضر مانع از آن است که این استعدادها در سازندگی کشور به کار دعوت شوند. این استعدادها موافق وظیفهٔ اسلامی، اطلاعات و نظره‌های خود را به اطلاع من می‌رسانند.

به کاشانی گفتم که باید جنبه‌های دینی را توجه کنید نتوانستند یا نخواستند

مصاحبه با محمد حسنین هیکل/۲ دی ۱۳۵۷

من در سال‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۵۱ (دراج مبارزات مردم علیه انگلیسی‌ها) در ایران بودم و اولین کتاب خود را دربارهٔ ایران نوشتم. نظر شما در مورد تفاوت مبارزات، در آن سال‌ها و مبارزات کنونی چیست و چرا امپریالیسم جنبش را در آن سال‌ها شکست داد؟

نظر من این است که جنبش فعلی خیلی عمیق‌تر است، تا جنبش زمان مرحوم دکتر مصدق. جنبش در آن وقت صرفا سیاسی بود و الان در جنبش جنبهٔ دینی غلبه دارد. در مملکت ایران، مردم همه مسلمان هستند. اقشار زیادی از سیاست بی‌خبرند؛ اما به دین علاقه دارند ـ تمام دهات ـ که خوب است بروید و ببینید ـ همین شعارهای شهر را می‌دهند و درخواست‌های آنان را دارند. تمام مردم از کوچک ـ طفل دبستانی ـ تا پیرمرد در حال جان دادن، یکصدا همین مطلب را می‌گویند. این درخواست‌ها و شعارها به‌طوری ملی شده است که کسی نمی‌تواند مناقشه کند. این جنبش دارای یک معنای اسلامی ـ سیاسی است و جنبش گذشته فقط سیاسی بود. جنبش کنونی عمقش بیشتر و امید به پیروزی اش بیشتر است؛ امید که این نهضت را نتوانند خاموش سازند.

در آن موقع که من در ایران بودم عوامل رهبری سیاسی در جنبش بودند و عوامل رهبری مذهبی هم بودند. الان سرتاسر رهبری جنبش، اسلامی است. در آن زمان رهبری سیاسی و مذهبی از هم جدا بودند(که مقصود کاشانی و مصدق است)؛ اما حالا این رهبری (سیاسی ـ دینی) واحد است و یک رهبری وجود دارد. اما دشمنان نیز الان متحدند؛ تمامی منطقه را زیر نفوذ خود دارند. حالا که این جنبش در ایران رخ داده، دنیای غرب غافلگیر شده است. چند سال قبل من شاه را در ایران ملاقات کردم. همه تصور می‌کردند اوضاع تثبیت شده است. سوال این است که چرا این وضع اتفاق افتاد؟ چگونه اتفاق افتاد؟ و این توسعهٔ عظیم جنبش از کجا ناشی می‌شود؟

این قدرت، ناشی از اسلام است. در زمان کاشانی ـ مصدق، اصل سیاست بود. جنبه‌های سیاسی جنبش قوی بود. در زمان کاشانی، هم به وی نوشتم و هم گفتم، که باید جنبه‌های دینی را توجه کنید. نتوانستند یا نخواستند. ایشان به جای تقویت جنبه‌های دینی و به جای آنکه جهات دینی را به جهات سیاسی غلبه‌دهند، خودشان سیاسی شدند؛ رئیس مجلس شدند، که اشتباه بود. من گفتم باید برای دین کار کنند نه آنکه سیاسی بشوند. اما حالا جنبش در همهٔ جهات، دینی است، اسلامی است؛ سیاست هم داخل آن است. اسلام، دین سیاسی است؛ سیاست در بطن این جنبش است. خوب است حالا هم سری به ایران بزنید و ببینید ـ از نزدیک ـ که امروز چیست و آن روز چه بود. مشکلات زیاد است؛ ابرقدرت‌ها هستند و همهٔ نگرانی‌ها را از جنبش مسا دارند؛ اما کاری نمی‌توانند بکنند، مگر بخواهند به زور، نیرو پیاده کنند. ما ضعیف هستیم و از نظر نظامی نمی‌توانیم با آنها مقابله کنیم؛ وگرنه آنها با دست دولت‌ها، با کودتای نظامی، با دولت نظامی و... ـ حتی با کودتای نظامی و از بین بردن خود شاه هم ـ نمی‌توانند موفق بشوند. عمق جنبش به حدی است که این مسائل حل شده است. دولت نظامی و حکومت نظامی حل شده است؛ مردم اعتنایی ندارند. امروز مردم برای اسلام فریاد می‌زنند، آن روز برای نفت بود؛ فرق است وقتی که مردم برای منفعت، جنبش می‌کنند یا برای خدا. جنبش در آن روز مادی بود و جنبش امروز معنوی است؛ لذا کاملاً شبیه صدر اسلام است و ما به موفقیت آن امیدوار هستیم. نه اینکه نگرانی نداریم. البته در چنین مبارزهای نگرانی‌هایی هست؛ همهٔ مراکز سیاسی دنیا به ایران توجه دارند؛ می‌خواهند جنبش ایران را خرد کنند. نه اینکه ندانیم و نگران نباشیم؛ اما ما احراز تکلیف شرعی کرده‌ایم؛ احراز امر الهی داریم. این همان منطق صدر اسلام است. همان منطق است که اگر کشته شویم به بهشت می‌رویم، اگر بشیم به بهشت می‌رویم، اگر شکست بخوریم به بهشت می‌رویم، اگر شکست بدهیم به بهشت می‌رویم؛ لذا از شکست نمی‌ترسیم؛ ما ترسی نداریم. قضیهٔ ما سیاسی صرف نیست؛ ما با منطق اسلام پیش می‌رویم، از شکست ترس نداریم.

نه چاه‌های نفت را می‌بندیم نه چوب حراج بر آن می‌زنیم

مصاحبه با روزنامه لوژورنال/۷ اذر ۵۷

در مورد نفت، سیاست نفتی جمهوری اسلامی چه خواهد بود؟ سطح تولید نفت در حد حاضر باقی خواهد ماند؟ قراردادهای بسته شده از طرف رژیم قبل، سرجای خود باقی خواهد ماند؟ موضع شما در مورد قیمت نفت چیست؟

آنچه از هم اکنون می‌توان گفت این است که، ما چاه‌های نفت را نمی‌بندیم،

ولکن چوب حراج هم بر آن نمی‌زنیم.

ولی کسی هم نمی‌تواند بر ما تحمیل کند که استفاده کردن ما از نفت، فقط باید از طریق فروش آن به دیگران باشد. چرا ما نتوانیم به جای پول نفت،

از مشروعیت برخوردار نیست.

آیا جبههٔ ملی را با کلیهٔ اجزای متشکله‌اش حفظ خواهید کرد؟
هر فرد یا گروه و دسته‌ای که بتواند خود را با خواسته‌های نهضت اسلامی موجود در ایران که عموم ملت در آن شرکت دارند هماهنگ سازد، می‌تواند در ادامهٔ کار، وظیفهٔ خود را انجام دهد. در غیر این صورت، در میان مردم جایی ندارد و ملت ایران هوشیارانه این مسائل را تعقیب می‌کنند.

هر فرد یا گروهی که خود را با خواسته‌های نهضت اسلامی هماهنگ سازد می‌تواند ادامه دهد

مصاحبه با مجله فردای آفریقا/ ۱۴ اذر ۵۷

به چه دلیل شما مخالف سلطنت مشروطه و شاه هستید؟
مخالف باقی ماندن شخص شاه در مقام سلطنت هستم، به دلیل اینکه اولاً سرکار آمدن او و پدرش به وسیلهٔ کودتا و با زور سرزیده بوده است و خود شاه نیز اعتراف کرده که متفقین در ایران صلاح دیدند که من بر سر کار باشم. یعنی ارادهٔ ملت، نقشی در روی کار آمدن شاه نداشته است. بنابراین سلطنت وی از اساس، غیرقانونی است و